

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพของเด็กมีความสัมพันธ์โดยตรงกับสุขภาพของมารดา ปัญหาสากลว่าด้วยสิทธิของเด็กด้านสุขภาพ จึงได้กำหนดให้เด็กทุกคนจำเป็นต้องได้รับการดูแลและคุ้มครองในด้านสุขภาพอนามัยตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ซึ่งมีนโยบายส่วนหนึ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของแม่และเด็ก โดยได้กำหนดเป้าหมายที่จะลดอัตราการตายของแม่และอัตราการตายของทารกให้เหลือ 0.3 และ 23 ต่อพันตามลำดับ ให้ทารกน้ำหนักแรกเกิดมากกว่า 3,000 กรัม มีมากกว่าร้อยละ 70 และให้ทารกน้ำหนักแรกเกิดน้อยกว่า 2,500 กรัม มีได้ไม่เกินร้อยละ 7.0 (สำนักงานสาธารณสุข จังหวัด เชียงใหม่, 2534, หน้า 16) แต่จากสถิติสาธารณสุข จะพบว่าอัตราการตายของมารดาในประเทศไทยถึงแม้จะมีแนวโน้มลดลง คือ 1.8 ต่อพัน ในพ.ศ.2516 เป็น 0.2 ต่อพัน ในพ.ศ.2532 (กระทรวงสาธารณสุข, 2533, หน้า 18) ส่วนอัตราการตายของทารกถึงแม้จะมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน คือจาก 51.8 ต่อการเกิดมีชีพพันคน ในพ.ศ. 2516 เป็น 35.0 ต่อการเกิดมีชีพพันคนในพ.ศ. 2531 ตามลำดับ (กระทรวงสาธารณสุข, 2533, หน้า 77 และ กระทรวงสาธารณสุข, 2534, หน้า 83) แต่จะพบว่าทารกน้ำหนักแรกเกิดมากกว่า 3,000 กรัม ยังมีจำนวนน้อย โดยเฉพาะที่จังหวัด เชียงใหม่มีทารกน้ำหนักแรกเกิดมากกว่า 3,000 กรัม เพียงร้อยละ 47.52 ของการคลอดในพ.ศ. 2534 (สำนักงานสาธารณสุข จังหวัด เชียงใหม่, 2534, หน้า 24) และนอกจากนี้ ยังพบอุบัติการณ์ของทารกแรกเกิดน้ำหนักตัวน้อยค่อนข้างสูงคือ เฉลี่ยทั่วประเทศร้อยละ 9.8 และภาคเหนือมีอุบัติการณ์สูงสุดคือ ร้อยละ 13.7 (กระทรวงสาธารณสุข, 2531, หน้า 508) ดังนั้นแม้ว่าเด็กไทยจะเกิดมีชีวิตรอดมากขึ้น แต่ทารกที่มีน้ำหนักตัวน้อยเหล่านี้ เสี่ยงต่อการมีความผิดปกติทางระบบประสาทในอัตราสูงเช่นสมองพิการ ภาวะปัญญาอ่อน ชัก สติปัญญาต่ำ และมีอัตราการตาย

สูงกว่าเด็กที่มีน้ำหนักแรกเกิดปกติถึง 6 เท่า (อนันต์ เชชะเวชในจันทร์นิวัฒน์ เกษมสันต์, 2522, หน้า 1041)

ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะโภชนาการของหญิงมีครรภ์ พบว่ามีภาวะโลหิตจาง ร้อยละ 21.6 ภาคเหนือพบร้อยละ 18.4 มีมารดาเป็นคอพอก (Goitre) สูงถึงร้อยละ 48.7 มีภาวะคอพอกเป็นพิษ (Toxic goitre) ร้อยละ 0.6 ของมารดาทั้งหมด (กระทรวงสาธารณสุข, 2533, หน้า 52 - 53, 67) และจากการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของชาวชนบทอีสานตอนบน พบว่าหญิงมีครรภ์และหญิงให้เมบุตรบริโภคอาหารที่ใส่ผงชูสร้อยละ 50 บริโภคอาหารที่ใส่สารเคมีเช่น ข้าวเกรียบกุ้ง น้ำหวานร้อยละ 82.61 บริโภคหัวน้ำส้มที่นำมาเจือจางเองร้อยละ 40 บริโภคอาหารที่มีผงกรอบร้อยละ 20.87 สภาพการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้พบสาเหตุพื้นฐานคือการไม่มีความรู้และการปฏิบัติตัวที่ยังไม่ถูกต้อง และพบว่าทำให้โภชนศึกษาจะทำให้หญิงมีครรภ์มีความรู้ ที่สนใจ และมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคในลักษณะที่พึงประสงค์มากขึ้น (กระทรวงสาธารณสุข, 2533, หน้า 52 - 54, 69 - 70)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับน้ำหนักแรกเกิดของทารกที่น้อยกว่าปกติ ได้แก่ อายุ ความสูง น้ำหนักตัวก่อนคลอดของมารดา อายุครรภ์ จำนวนการแท้งบุตร การรับประทานอาหารของมารดาขณะตั้งครรภ์ การฝากครรภ์ จำนวนครั้งของการฝากครรภ์ การเจ็บป่วยขณะตั้งครรภ์ของมารดา การได้รับยาขณะตั้งครรภ์และการพักผ่อนของมารดาในเวลากลางวัน (บุญสนอง ภิญโญ และสมหทัย อุตสหทานนท์, 2534, หน้า ก) สัมพันธ์กับที่เพียงใจ สัตยุดม (กระทรวงสาธารณสุข, 2534, หน้า 1-2) ศึกษาพบว่ากลุ่มหญิงมีครรภ์ที่มีความเสี่ยงสูง (The high risk of pregnancy) ถ้าไม่ได้รับการดูแลเป็นพิเศษ (High risk approach) มีความเสี่ยงที่จะให้กำเนิดทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อย 2.73 เท่าของกลุ่มที่ได้รับการดูแลพิเศษ และกลุ่มหญิงมีครรภ์ที่ไม่มีความเสี่ยงสูงถ้าไม่ได้รับการดูแลเป็นพิเศษ จะเสี่ยงต่อการให้กำเนิดทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อยสูงเป็น 1.96 เท่า ของกลุ่มที่ได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ผลักดันให้ประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่โดยเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจที่มีเกษตรกรรมเป็นหลัก ไปเป็นระบบอุตสาหกรรม มีผลให้เกิดการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองและโรงงาน มีจำนวนผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้น จากร้อยละ 10.5 ในปี 2529 เพิ่มเป็นร้อยละ 18.8 ในปี 2534 ซึ่งส่วนใหญ่ร้อยละ 82.3 เป็นผู้มีการศึกษาในระดับต่ำหรือไม่ได้รับการศึกษา แรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งคือ แรงงานหญิงที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งกลายเป็นกำลังสำคัญ ในการผลิตภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะด้านหัตถกรรมมีแรงงานเป็นหญิงถึงร้อยละ 46 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะ, 2534, หน้า 2)

การศึกษาภาวะโภชนาการของผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม พบว่ามีภาวะโภชนาการต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 37.3 ผู้ใช้แรงงานไม่รับประทานอาหารเช้าร้อยละ 12.2 ดื่มน้ำอัดลมเป็นประจำร้อยละ 41.3 (กระทรวงสาธารณสุข, 2534, หน้า 55 - 56) และพบว่าผู้ใช้แรงงานมีสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ได้แก่ แสง เสียง ความร้อน และปริมาณฝุ่น ที่เหมาะสมกับการทำงานเพียงร้อยละ 23.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของผู้ใช้แรงงาน คือ สิ่งแวดล้อมในการทำงาน ปัญหาความเจ็บป่วย และปัญหาทางครอบครัว (กระทรวงสาธารณสุข, 2534, หน้า 33-34) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่า สถานะสุขภาพของสตรีในหมู่บ้านอุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งมีรายได้สูงกว่าสตรีในหมู่บ้านเกษตรกรรม 3 เท่าแต่จะมีการดูแลสุขภาพระหว่างตั้งครรภ์และการคลอดที่ด้อยกว่า คือ มีอัตราการแท้งสูงกว่า ได้รับบริการดูแลระหว่างคลอดโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขน้อยกว่า มีการเจ็บป่วย และได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุมากกว่า (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะ, 2534, หน้า ข) ดังนั้นด้วยข้อจำกัดของลักษณะอาชีพการงาน ความด้อยการศึกษา ข้อจำกัดในการไปใช้บริการสาธารณสุข และการมีพฤติกรรมการปฏิบัติตัวที่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี สภาพปัญหาของแรงงานหญิงในโรงงานอุตสาหกรรมจึงมีขนาดของปัญหาและความรุนแรงที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ การปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ และน้ำหนักแรกเกิดของบุตร โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแรงงานหญิงวัยเจริญพันธุ์

ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ คอนเทนเนอร์ จ้ากิด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็น
 โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีแรงงานหญิงวัย
 เจริญพันธุ์จำนวนมาก ผลการศึกษาคาดว่าจะบ่งชี้ถึง สภาพปัญหา และความต้องการด้าน
 บริการอนามัยแม่และเด็ก ในกลุ่มแรงงานหญิง เจริญพันธุ์ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม
 ซึ่งมีลักษณะแบบแผนการดำรงชีวิต ที่มีความแตกต่างไปจากหญิงในชนบท หรือหญิงในชุมชน
 แออัดเขตเมือง ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดบริการที่สามารถรุกเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย
 ให้เกิดความครอบคลุมของบริการมากขึ้น โดยมี เป้าหมายที่จะลดอุบัติการณ์ของทารกแรกเกิด
 น้ำหนักน้อย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของแม่และเด็กไทยในปี 2543 ด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ ของหญิงวัย เจริญพันธุ์ที่ทำงาน
 ในโรงงานอุตสาหกรรม
2. การปฏิบัติตัวในระหว่างตั้งครรภ์ ของหญิงวัย เจริญพันธุ์ที่ทำงานในโรงงาน
 อุตสาหกรรม
3. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ การปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ และน้ำหนัก
 แรกเกิดของบุตร ในหญิงวัย เจริญพันธุ์ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

สมมติฐานของการวิจัย

1. หญิงวัย เจริญพันธุ์ที่มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ในเกณฑ์สูง
 จะปฏิบัติตัวได้ถูกต้องมากกว่าหญิงวัย เจริญพันธุ์ที่มีความรู้ในเกณฑ์ต่ำ
2. หญิงวัย เจริญพันธุ์ที่มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ในเกณฑ์สูง
 จะมีบุตรที่มีน้ำหนักแรกเกิดอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานมากกว่าหญิงวัย เจริญพันธุ์ที่มีความรู้ในเกณฑ์
 ต่ำ
3. หญิงวัย เจริญพันธุ์ที่ปฏิบัติตัวในระหว่างตั้งครรภ์ถูกต้อง จะมีบุตรที่มีน้ำหนัก
 แรกเกิดอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานมากกว่าหญิงวัย เจริญพันธุ์ที่ปฏิบัติตัวไม่ถูกต้อง

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ การปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ และน้ำหนักแรกเกิดของบุตร ในหญิงวัยเจริญพันธุ์ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ที่โรงงานอุตสาหกรรมชานันท์คอนคอนเคอร์ จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม ถึง 15 พฤษภาคม 2535

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในระหว่างตั้งครรภ์ หมายถึง การรับรู้เรื่องราวและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ทำให้มารดามีความรู้ ความจำ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ ในด้านโภชนาการ ด้านกิจกรรมประจำวัน ด้านการป้องกันโรค และภาวะแทรกซ้อน ด้านสุขภาพจิต

หญิงวัยเจริญพันธุ์ หมายถึง สตรีที่มีอายุระหว่าง 15 - 45 ปี ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดเฉพาะหญิงวัยเจริญพันธุ์ที่ผ่านการตั้งครรภ์และคลอดบุตรมาแล้ว โดยบุตรคนสุดท้ายต้องมีอายุ 0 - 5 ปี

น้ำหนักแรกเกิดของบุตร หมายถึง น้ำหนักของทารกเมื่อแรกเกิด ซึ่งกำหนดมาตรฐานตามเกณฑ์ จปฐ. และเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานอนามัยแม่และเด็ก ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 คือ 3,000 กรัม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น และสภาพปัญหาเกี่ยวกับ ความรู้ การปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ และน้ำหนักแรกเกิดของบุตร ในแรงงานหญิงวัยเจริญพันธุ์ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

2. ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดบริการอนามัยแม่และเด็ก ในลักษณะยุทธศาสตร์เชิงรุก เพิ่มและขยายความครอบคลุมกลุ่มประชากรให้มากขึ้น เช่นจากประชากรหญิงในเขตเมือง เขตชนบท พื้นที่แออัดยากจน เป็นกลุ่มหญิงที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม